

9. Breuer, U. (2001). *Mediensprache. Medienkritik* [The Language of Mass Media. Critics on Mass Media]. Frankfurt am Main: Peter Lang.
10. Emsel, M. (2007). *Brocken: Übersetzen und interkulturelle Kommunikation* [Translation and Cross-cultural Communication]. Frankfurt am Main: Lang.
11. Gawias, Ch. (2004). *Nachrichten – heißer Draht zwischen Lebenswelten* [News – a Hot Link between Living Worlds]. Frankfurt am Main: Peter Lang.
12. Jüngst, H. E. (2010). *Audiovisuelles Übersetzen: ein Lehr- und Arbeitsbuch* [Audiovisual Translation – Student book and Workbook]. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
13. Kallmeyer, W. (2005). *Perspektiven auf Mediensprache und Medienkommunikation* [Mass Media Language and Communication Perspectives]. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.
14. Pirazzini, D. (2012). *Übersetzen als Verhandlung* [Translation as Action]. Frankfurt, M.: Lang.
15. Plümer, N. (2000). *Anglizismus – Purismus – Sprachliche Identität* [English Loan Words – Purisms – Language Identity]. Frankfurt am Main: Peter Lang.
16. Qi, F. (2018). *Sequence and Structure Determinants of Translation* / Fei Qi. München: Universitätsbibliothek der TU München. Online-Ressource: <https://opac.ub.uni-mainz.de>.
17. Scherr, N. (2013). *Die Übersetzung amerikanischer Texte in deutschen Printmedien* [American Texts Translation in German Printing Media]. Frankfurt am Main: Peter Lang.
18. Schlincker, I. (2003). *Sekundäre Oralität als Form moderner Medienkommunikation. Linguistische Untersuchungen zur Sprache der Fernsehnachrichten* [Secondary Oral Expression as a Form of Modern Media Communication]. Bochum.
19. Schmitz, U. (2015). *Einführung in die Medienlinguistik*. [Introduction into Media Linguistics]. Darmstadt: WBG.
20. Schreiber, M. (2017). *Grundlagen der Übersetzungswissenschaft* [Basics of Translation Studies]. Berlin/Boston: Walter de Gruyter.
21. Volodina, M. (2013). *Mediensprache und Medienkommunikation im interdisziplinären und interkulturellen Vergleich* [Media Language and Media Communication in Interdisciplinary and Intercultural Comparison]. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олександр Білоус – кандидат філологічних наук, професор, професор кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики, декан факультету іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка міста Кропивницький. Заслужений працівник освіти України.

Наукові інтереси: семантико-стилістичний аналіз художніх творів, теорія і практика перекладу германських мов.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Oleksandr Bilous – Doktor of Philosophy (Ph.D.), Full Professor, Professor of the Department of Translation, Applied and General Linguistics, Dean of the School of Foreign Languages, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University in Kropyvnytskyi, Honoured Educator of Ukraine.

Research interest: semantic and stylistic analysis of fiction texts, theory and practice of translation of Germanic languages.

УДК 811.111'342.9

ВІДТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

Світлана АМЕЛІНА (Київ, Україна)

e-mail: svetlanaamelina@ukr.net

AMELINA Svetlana. ВІДТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглянуто питання відтворення функціональної інформації під час перекладу науково-технічних текстів з німецької мови українською. Встановлено, що передача інформації здійснюється здебільшого шляхом використання лексико-граматичних трансформацій, що сприяє досягненню адекватності перекладу. Основними видами лексико-граматичних трансформацій для досягнення адекватного відтворення функціональної інформації у сфері науки й техніки є вилучення і додавання лексем.

Ключові слова: функціональна інформація, науково-технічні тексти, переклад, адекватність, лексико-граматичні трансформації.

AMELINA Svetlana. REPRODUCTION OF FUNCTIONAL INFORMATION DURING TRANSLATION PROCESS

The article deals with the reproduction of functional information when translating scientific and technical texts from German into Ukrainian. In this context, the problem of translation adequacy arises, associated with the use of translational transformations while simultaneously maintaining and transmitting invariant text content. Transformations in translation studies mean the methods of translation, which consist in changing the formal (lexical or grammatical transformations) or semantic (semantic transformations) components of the source text while maintaining the information intended for transmission. It is established that the transfer of information is carried out mainly through the use of lexical and grammatical transformations, which contributes to the achievement of the adequacy of translation. The main types of lexical and grammatical transformations that are used to achieve adequate reproduction of functional information in the field of science and technology are omission and addition of lexemes. The peculiarities of German scientific and technical texts include: accuracy, conciseness, saturation with the terminology of the industry, contextual uniqueness, orientation for use in solving production problems, and the tendency towards unification. It is expedient to use an information model in the translation process of texts of such kind. This translation. This model is based on the fact that the translator takes into account the presence of different types of information in the text. One of the main advantages of an information translation model is the relief for the

recipient of the perception of the translated text as a whole and the specific information it contains. At the same time, the problem with using this translation model is to determine the amount of information that should be subject to mandatory transmission. Focusing on the terminology of the reproduction of functional information it should also be taken into account the grammatical features of both the source language and the target language.

Key words: functional information, scientific and technical texts, translation, adequacy, lexical and grammatical transformations.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем науково-технічного перекладу є досягнення максимальної якості перекладених матеріалів, що пов'язується з поняттями адекватності й еквівалентності. Рівень якості перекладу значною мірою залежить від коректного використання відповідної термінології. Проте не менш важливими є й інші аспекти, зокрема, ступінь відтворення у цільовому тексті функціональної інформації, яку містить вихідний текст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Питання, пов'язані з передачею функціональної інформації у перекладах набули актуальності практично відразу після появи однойменної кібернетичної концепції, яка базується на положеннях про функціонування, керування й зв'язки у різних системах – від живих об'єктів (наприклад, суспільства) до технічних (установок, машин тощо).

Оскільки йдеться про таке відтворення інформації цільовою мовою у перекладених текстах, яке дозволило б її реципієнтам вірно сприймати конкретні відомості, що будуть використані для подальших дій, науковці під час пошуків шляхів досягнення цієї мети вдалися також до моделювання процесу перекладу. Зокрема, Дж. Кетфорд [4] розробив лінгвістичну теорію перекладу, на якій базують свої дослідження багато сучасних перекладознавців; О. Каде [5] запропонував трифазну модель перекладу, що досить активну використовується як у художньому, так і у технічному перекладі; Д. Селескович і М. Ледерер [7] представили у низці праць інтерпретивну модель перекладу, яка передбачає використання перекладацьких трансформацій. Інформаційна теорія перекладу, прихильником якої є Р. Міньяр-Белоручев [1], передбачає визначення інваріантного складника інформації вихідного тексту і його передачу адресату – носію цільової мови.

Мета статті – розглянути основні способи відтворення перекладачем функціональної інформації німецькомовних текстів під час їх перекладу українською мовою.

Матеріал дослідження для досягнення поставленої мети був відібраний з фахової літератури німецькою мовою, фахових періодичних видань, веб-сайтів.

Методи дослідження. Для виконання завдань дослідження були використані такі методи: описовий – для висвітлення особливостей функціональної інформації у німецькомовних науково-технічних текстах; порівняльно-зіставний аналіз, який слугував для з'ясування рівня адекватності українських перекладів відповідних німецькомовних текстів; метод узагальнення – для встановлення спільних характеристик щодо прийомів перекладу науково-технічних текстів з німецької мови українською у контексті відтворення функціональної інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи особливості функціональної інформації у німецькомовних науково-технічних текстах, зокрема, аграрної тематики, можна визначити, що до них належать: точність, стислість, насиченість термінологією відповідної галузі, контекстуальна однозначність, спрямованість для використання під час вирішення виробничих завдань, тенденція до уніфікації. Доцільним вбачається застосування у процесі перекладу текстів такого виду інформаційної моделі перекладу, яка базується на врахуванні перекладачем різних типів інформації, що міститься у вихідному тексті. Перекладач повинен розуміти та розшифровувати їх для того, щоб передати конкретний обсяг інформації мовою перекладу таким чином, щоб цільова група могла оптимально сприйняти переклад. Варто зазначити, що адресати сприймають один і той же текст по-різному, хоч його інформаційна насиченість залишається незмінною.

Однією з головних переваг інформаційної моделі перекладу є полегшення для одержувача сприйняття перекладеного тексту в цілому та конкретної інформації, яку він містить.

Водночас проблемою використання цієї моделі перекладу є визначення обсягу інформації, яка повинна підлягати обов'язковій передачі. Перекладач повинен точно знати, які дані та інформацію він отримує під час перекладу і що він пропускає. З цією метою

перекладач повинен мати достатньо технічних та базових знань для правильного сприйняття тексту та відповідної оцінки рівня адресата. Тоді він зможе передати текст так, щоб інформація мала очікуваний комунікативний ефект. Крім того, неможливо здійснити переклад з однієї мови на іншу без перетворень, які змінюють вихідний текст.

У цьому контексті постає проблема адекватності перекладу, пов'язана з використанням перекладацьких трансформацій за умови одночасного збереження й передачі інваріантного інформаційного наповнення тексту. Під трансформаціями у перекладознавстві розуміють прийоми перекладу, які полягають у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [2, с. 536].

Розглянемо варіант відтворення функціональної інформації на прикладі тексту, який є інструкцією з техніки безпеки. Проаналізувавши інструкцію з техніки безпеки пунктирної сівалки, порівняли вихідний текст і його переклад, під кутом зору відтворення функціональної інформації.

Оскільки такий вид текстів, як інструкція (з експлуатації, монтажу, техніки безпеки тощо) містить інформацію, що є не просто важливою, а вирішальною для використання машини, знаряддя, пристрою, то практично вся вона має бути відтворена у тексті-перекладі. Безумовно, не викликає сумніву той факт, що дотримання правил інструкції з техніки безпеки є життєво необхідним. Тому з метою збереження цієї надважливої інформації необхідним є її точне відображення у перекладеному тексті, що, у свою чергу, спонукатиме користувача до правильного виконання потрібних дій і уникнення ситуацій, які можуть призвести до небажаних або небезпечних наслідків.

Як показав порівняльний аналіз, виконуючи це досить складне завдання, перекладач жодного разу не використав такого прийому, як вилучення інформації, оскільки вся вона у цьому тексті є важливою. Наприклад:

Vor jeder Inbetriebnahme das Gerät und den Traktor auf Verkehrs- und Betriebssicherheit überprüfen!

1. Beachten Sie neben den Hinweisen in dieser Betriebsanleitung die allgemein gültigen Sicherheits- und Unfallverhütungs-Vorschriften!

2. Die angebrachten Warn- und Hinweisschilder geben wichtige Hinweise für den gefahrlosen Betrieb; die Beachtung dient Ihrer Sicherheit! [3].

Усі вище наведені відомості повністю відтворені у тексті перекладу. Порівняємо:

Перед кожним пуском перевірте пристрій та трактор для забезпечення безпеки руху та експлуатації!

1. На додаток до інструкцій, наведених у цій інструкції з експлуатації, дотримуйтесь загальноприйнятих правил безпеки та запобігання нещасним випадкам!

2. Надані попереджувальні та інформаційні знаки надають важливу інформацію для безпечної експлуатації; увага слугує Вашій безпеці!

З іншого боку, автор перекладу у деяких пунктах додав інформацію, доповнивши і розширивши вже наявну інформацію таким чином, щоб вона була однозначною і зрозумілою для користувача. Наприклад:

Vor dem Anfahren und vor der Inbetriebnahme Nahbereich kontrollieren! (Kinder!) [3].

Перевірте найближчу зону перед запуском та перед початком роботи! (Зверніть увагу на дітей!)

У вихідному тексті йдеться про необхідність здійснення перед початком роботи перевірки і контролю території, щоб не допустити наїзду на сторонніх людей, які можуть там перебувати. Особливу увагу рекомендується звернути на присутність чи відсутність дітей. У німецькому тексті про дітей сказано буквально одним словом:

(Kinder!)

Очевидно, вважаючи, що українському користувачеві потрібно зробити детальне наголошення на небезпеці перебування дітей у зоні роботи сівалки, перекладач зробив відповідне доповнення:

(Зверніть увагу на дітей!)

Отже, хоч в цілому інформація вихідного тексту була б зрозумілою, однак, таке рішення перекладача теж можна вважати виправданим.

Менш суворим може бути дотримання поведження перекладача з відтворенням функціональної інформації у інших видах текстів аграрної тематики. Наприклад, текст «Landwirtschaft in der EU», який міститься різними мовами на сайті відповідної комісії Євросоюзу, має інформативний, а не директивний характер (на відміну від попередньої інструкції з техніки безпеки). Тому перекладач, який працював над його представленням українською мовою, використовував трансформації з метою врахування культурологічного аспекту, але при цьому він не боявся вилучити певну частину інформації чи скоротити її. Проте, на нашу думку, ці прийоми не завжди буди виправданими щодо перекладу зазначеного тексту. Наприклад, порівняємо:

Wandel der Agrarpolitik

Die EU-Agrarpolitik hat in den letzten Jahrzehnten einen erheblichen Wandel erfahren, um den Landwirten bei der Bewältigung der neuen Herausforderungen zu helfen und dem Umdenkprozess in der Öffentlichkeit Rechnung zu tragen [6].

Зміни аграрної політики

Політика Євросоюзу в сільському господарстві зазнала значних змін протягом останніх десятиліть, для того, аби допомогти фермерам у вирішенні нових завдань та відобразити процес переосмислення громадськості.

Насамперед, варто зазначити, що іменник «*Wandel*» має у німецькій мові кілька значень, у тому числі «зміни», «перетворення». Оскільки мова йде про кардинальну переорієнтацію аграрної політики Євросоюзу, то доцільно було б використати у цьому випадку в перекладі українською мовою слово не «зміни», а «перетворення».

Отже, з одного боку, перекладач відтворив у цільовому тексті функціональну інформацію, яка є ядерною, але, з іншого боку, він не «транслявав» конотативне значення слова «*Wandel*», яке передає глобальність змін, що відбулись.

Зосереджуючи основну увагу на термінологічному аспекті відтворення функціональної інформації, необхідно також враховувати граматичні особливості як вихідної, так і цільової мови. Розбіжності у синтаксичній будові різних мов, функціях флексій, керуванні дієслів тощо можуть спричинити невірне тлумачення інформації, яку потрібно передати.

Коли йдеться про переклад науково-технічної літератури, до якої належать і тексти аграрної тематики, необхідно, зокрема, звернути увагу на вживання інфінітивів у інструкціях з експлуатації пристроїв та обладнання і правилах техніки безпеки, а відтак і на їх переклад українською мовою. Наприклад:

Bei auftretenden Störungen gilt als erster Grundsatz: Motor aus, Stillstand der Arbeitswerkzeuge abwarten und Maßnahmen gegen irrtümliches In-Gang-Setzen treffen [3].

У разі порушення основне правило є таким: зупинити двигун, зачекати, поки зупиняться інструменти, і вжити заходів щодо коригування помилкового налаштування.

Як бачимо, для уточнення дій у випадку порушення роботи приладів, вживаються чіткі, короткі формулювання з інфінітивами, які навіть додаються в українській версії інструкції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтворення функціональної інформації під час перекладу науково-технічних текстів з німецької мови українською здійснюється шляхом використання лексико-граматичних трансформацій, що сприяє досягненню адекватності перекладу. Основними видами лексико-граматичних трансформацій, які використовуються для досягнення адекватного відтворення функціональної інформації у сфері науки й техніки є вилучення і додавання інформації.

Подальші наукові розвідки можуть бути пов'язані з вивченням особливостей передачі функціональної інформації у різноманітних галузевих текстах, дослідженням прийомів відтворення функціональної інформації, визначенням можливостей застосування інформаційної моделі перекладу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Миньяр-Белоручев Р.К. Как стать переводчиком? / Р.К. Миньяр-Белоручев. – М.: «Готика», 1999. –176 с.
2. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.

3. Aktuelles zu Sicherheit und Gesundheitsschutz Baumarbeiten – http://www.lfulg.sachsen.de/download/verwaltungsportal/Nachlese_KAM_Baumarbeiten.pdf
4. Catford J. C. A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press, 1965. – 103 p.
5. Kade O. Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation. In: Wilss W. (Hrsg.) Übersetzungswissenschaft. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1981. – S. 199-219.
6. Landwirtschaft in der EU: Dynamik und Qualität. – https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_de
7. Seleskovitch D. Interpréter pour traduire / D. Seleskovitch, M. Lederer. – Paris : Didier érudition, 1984. – 311 p.

REFERENCES

1. Муньяр-Белоручев, Р.К. (1999). Как stat perevodchikom? [How to become a translator?] Moscow: «Gotyka».
2. Selivanova, O.O. (2011). Lingvistychna encyklopediya. [Linguistic Encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K.
3. Aktuelles zu Sicherheit und Gesundheitsschutz. Baumarbeiten http://www.lfulg.sachsen.de/download/verwaltungsportal/Nachlese_KAM_Baumarbeiten.pdf
4. Catford, J.C. (1965). A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics. London: Oxford University Press. [in English].
5. Kade, O. (1981). Kommunikationswissenschaftliche Probleme der Translation. In: Wilss W. (Hrsg.) Übersetzungswissenschaft. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. [in German].
6. Landwirtschaft in der EU: Dynamik und Qualität. https://europa.eu/european-union/topics/agriculture_de. [in German].
7. Seleskovitch, D. (1984). Interpreter pour traduire. Paris : Didier erudition. [in French].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Амеліна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Наукові інтереси: проблеми перекладу науково-технічної літератури, лінгво-культурні аспекти перекладу, міжкультурна комунікація і переклад.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Svitlana Amelina – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Foreign Philology and Translation at the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv).

Scientific interests: problems of translation of scientific and technical literature, linguistic and cultural aspects of translation, intercultural communication and translation.

УДК 861.111

ДЕЯКІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ «ВИГАДАНИХ» СЛІВ

Олена ПАНЧЕНКО (Дніпро, Україна)

e-mail: epanchenko2017@gmail.com

ПАНЧЕНКО Олена. ДЕЯКІ ЗАСОБИ ПЕРЕКЛАДУ «ВИГАДАНИХ» СЛІВ

У статті розглядаються проблеми перекладу особливої лексичної побудови – слова, яке створюється автором для досягнення певної мети того чи того художнього твору. Дослідження виконано на матеріалі російської та англійської мов. Проаналізовано приклади перекладів індивідуально-авторських неологізмів у романах Дж. К. Ролінг про Гаррі Поттера.

Ключові слова: слово, вигадане слово, okazionalizm, індивідуальне-авторське слово, переклад.

PANCHENKO Olena. SOME WAYS OF TRANSLATION OF "INVENTED" WORDS

The problems of translation of the special lexical construction are examined in the article - word which is created by an author for achievement of certain goal of this or that artistic work. The research is carried out on the material of the Russian and English languages. Despite a large number of works related to the issue of this article, the problem of translating the fictitious units still remains unresolved. In the article we aim to analyze the means of translation of individual-authored, fictional words. The research material is the well-known fantasy "Harry Potter". In the novels of J. Rowling there is a large number of fictitious words that denote animals, the phenomena of the real and magical world, objects, and the secondary world. A separate manifestation of new developments in Harry Potter is the distortion of certain words (slips of the tongue). Many translation options arise during the translation of Rowling's puns-neologisms. Most of them contain alliteration. For example, you can take the names of sweets, typical English or non-typical English magic food, which little magicians could buy in the village of "Hogsmead"; they are often transcribed without explanation. The most acceptable translation seems to be when the pun is preserved with the initial letters of the words. Two words in the original language are not transmitted by one in translation; otherwise the author's intention is to be missed. During the transfer of fictitious names to the holidays of the magic world, the Harry Potter translators were forced to create their own equivalents, as the transliteration method appeared not to be possible in this case. With abbreviations translators saved both the number of letters in both Ukrainian and Russian translations, but the meaning of the word had to be changed. In this case, the most appropriate was the method of compensation (there is a replacement of the unsettled element of the original similar or some other element, which fill the loss of information and can provide similar impact on the reader). Despite this, when the content of a new word was transmitted, the meaning of the abbreviation remained the same. The analysis of the most common words that Rowling suggests is that the structure of these words has a diverse semantic, etymological and semantic basis, and the most successful means of their translation are compensation and logical development.

Keywords: word, invented word, occasional word, individual-author word, translation

У статті в загальному вигляді ставиться проблема перекладу незвичних, авторських, okazionalnykh слів. Ця тема знаходиться у руслі актуальних проблем сучасної лінгвістики, оскільки сучасні мови стрімко розвиваються за рахунок нової лексики, яка пов'язана як з референтними, так і з функційно-стилістичними чинниками.